

Generell mall för exkursion "Tema vatten vid åar och våtmarker"

© Natur i fokus

- Innan gruppen kommer - förbered genom att lägga ut håvningsmaterial för 8 grupper. Håv, vanna, sked, lappar, bestämningsplanscher, isbitsform för sortering. Grupperna ska ha delat upp eleverna i 8 grupper i förväg.

- Presentera dig. Berätta mycket kort vad ett vattenråd är – bara någon minut. Berätta att vattenrådet vid ån vi är vid sponsrar exkursionen

- Berätta kort 15 min ca - om hur landskapet har förändrats genom tiderna med utdikningar och å-rätningar, visa kartor på å-systemet för 200 år sedan och nu. För yngre elever berätta det i sago-form. Från åk 6 och uppåt kan det passa att berätta mera i faktaform. Berätta att man nu arbetar med att återställa våtmarker, meandra å-sträckor och bryta upp kulvertar för att återställa det äldre landskapet, öka den biologiska mångfalden. Ta hjälp av de inplastade A3 bilderna i exkursionsmaterialet. De kommer från Åmansboken och broschyren "En renare å, ett rikare landskap, ett renare hav" (Läs om bilderna där)

- Hör ni några fåglar? Gransångaren hör man nästan alltid i Vallåkra t ex. Det finns några inplastade bilder på gransångare, gärdsmyg, ringduva och brun kärrhök. I vassarna i Vallåkra brukar brun kärrhök häcka. Den ser man ofta där.

- Håvning i damm och å. Berätta att de ska jobba gruppvis och att varje grupp får ett kit var. De ska håva, sortera djuren i växtätare, rovdjur och nedbrytare. Läs om djuren på planscherna. De ska bestämma sig för ett gruppdjur som de vill berätta mera om för gruppen och läsa om det.
- Samla gruppen runt dig i en cirkel vid dammen och visa hur håvningen går till. Visa att det är bra att dra håven ett par gånger genom vattenväxter för att få mycket djur. Fråga var de tror flest djur finns i dammen – bland vattenväxter eftersom det går bra att gömma sig där! Visa att de ska plocka djuren ur håven och lägga dem i vannan eller luppen och inte vända håven med innehåll över vannan. Då kommer mycket växtdelar

och gyttja med från håven och man har svårt att se något. Ev – om de inte vill plocka djuren med fingrarna så kan de ha en mindre vanna att vända ner innehållet i håven i och plocka därifrån med sked. Eleverna jobbar gruppvis och har håvar, vannor, skedar och iskubsformar. I iskubsformarna sorterar de djuren så att växtätare är i de gröna facken, rovdjur i de röda och nedbrytare i de svarta facken. När de kommit igång och fångat en del djur så gå runt med faktabladen om småkrypen från Vattenrikets broschyr. Låt dem välja ett gruppdjur att läsa in sig på och ge dem det bladet. Detta gör att du har koll på vilka djur som är valda och olika grupper får olika djur. Är eleverna ivriga och entusiastiska så ge dem mera tid för håvning. Avbryt när entusiasmen börjar avta, några elever börjar syssla med annat, eller då man måste avbryta för att hinna med övriga övningar. Ju yngre elever ju mera entusiastiska är de vanligtvis. När de går upp mot åk 6 och högstadiet så kan det vara bra att använda aktivitetspärmarna med protokoll för håvningen för att göra det mera strukturerat. De får då en pärm per grupp. Man suddar pärmarna efter exkursion. Lägg ut en duk på marken och låt eleverna ställa sina baljor med djur där som en utställning. Samla eleverna runt duken och låt dem berätta om sina gruppdjur.

- Därefter gör man olika aktiviteter beroende på årskurs. Beskrivningar av aktiviteterna, samt förslag på innehåll för olika åldersgrupper - finns nedan samt i exkursionsmaterialet.
- Fikapaus. Det är viktigt att höra med lärarna när eleverna behöver en fruktpaus, när man ska bryta för större fika eller lunch. Kolla detta när gruppen kommer. Var lyhörd för gruppen. Under fikapausen passa på att visa info-pärmen för lärarna. Fråga också hur de har förarbetat och hur de tänker efterarbete.
- Fler aktiviteter.
- Utvärdering. Gör en utvärdering med gruppen innan ni skiljs åt. Ställ er i en ring. Fråga gruppen vad de har tyckt varit roligast under dagen. Fråga vad de lärt sig som de inte kunde innan. En utvärdering skickas också digitalt till varje klass efter besöket. Något som är kul att göra i avslutningsringen är "Fingret på näsan". Du tänker på något ni sett på exkursionen. Du ger ledtrådar – svåra i början. När de tror sig veta vad du tänker på sätter de – utan att säga något – fingret på näsan. När många har fingret på näsan så säger du 1-2-3 och så säger alla samtidigt svaret.
- Anteckna arbetstid i timrapporten efter varje exkursion. Samt elevantal, om de tog sig kollektivt till exkursionen, om de för- och efterarbetat, vilka aktiviteter som gjordes etc.
- Ta ett par foton i veckan (utan ansikten), skriv en kort beskrivning om något roligt som hänt på exkursionen, lägg med lärarens e-post adress och skicka till Inna. Så kan hon lägga ut på fb och instagram. Det är viktigt att visa vad som händer!
- Dela gärna roliga fynd och erfarenheter i messengergruppen!

Åk F-1

- **Berättelse** om familjen som levde vid ån för 200 år sedan. I sagoform.
- **Håvning.** Lägg mycket tid på håvning för denna åldersgruppen. De behöver inte sortera – bara upptäcka. Men träna dem på att titta hur många ben djuren har.
- **Benkoll**
- FRUKTPAUS (fråga lärarna när det är lagom)
- **Nattsländans livscykel** (alt **Trollsländans** om man inte hittat nattsländor)
- **4 rep**
- **Avslutning i ring.** Fråga vad som var roligast/vad som var svårast. Gör gärna **“Fingret på näsan”** om något som gått igenom på exkursionen

Åk 2-3

- **Berättelse** om familjen som levde vid ån för 200 år sedan. I sagoform.
- **Håvning.** Lägg mycket tid på håvning för denna åldersgruppen. När de kommit igång och börjat hitta djur så gå runt med bladen från småkrypshäftet från Kristiansstad Vattenrike och låt dem välja ett djur som gruppdjur. Ge dem det bladet så de kan läsa in sig. Låt dem sortera djuren i växtätare, rovdjur och nedbrytare. Vid genomgången av djuren, fråga eleverna hur många ben de olika djuren har och vad djuren äter.
- **Näringskedja**
- **Benkoll**
- FRUKTPAUS (fråga lärarna när det är lagom)
- **Trollsländans livscykel** (alt **Nattsländans** om man inte hittat nattsländor)
- **4 rep**
- **Avslutning i ring.** Fråga vad som var roligast/vad som var svårast. Gör gärna **“Fingret på näsan”** om något som gått igenom på exkursionen

Åk 4

- **Berättelse** om familjen som levde här för 200 år sedan. I sagoform.
- **Håvning.** Gruppvis i 30-40 min. Eleverna sorterar djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Det finns håvar, vannor och bestämningsmaterial. När de kommit igång och börjat hitta djur så gå runt med bladen från småkrypshäftet från Kristiansstad Vattenrike och låt dem välja ett djur som gruppdjur. Ge dem det bladet så de kan läsa in sig.
- **Naturvårdare.**
- **FRUKTPAUS**
- **Trollsländeleken.** Trollsländans stadier i livscykeln gås igenom. För varje stadie bestäms en rörelse. Alla börjar som ägg. De letar upp en kompis och gör sten – sax – påse. Den som vinner får gå upp till nästa stadie. Så fortsätter man tills alla är vuxna trollsländor. När de är vuxna så lägger de ägg och blir ägg igen och det börjar om.
- **4 rep**
- **Avslutning och enkel utvärdering.**

Åk 5

Berättelse om familjen som levde här för 200 år sedan. I sagoform. Alternativt berätta i faktaform om det känns bättre för denna åldersgruppen.

- **Hävning.** Eleverna får sortera djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Varje grupp bestämmer sig för ett gruppdjur som de lär sig mera om. Samt även se vilka indikatorarter de har och vad det säger om vattnet. Indikatorarter finns på bestämningsplanschen.

- **Vattenrikesnurran.** Lägg ut ett måttband på marken. Låt eleverna prova att stega och se hur långa deras steg är. Hur många steg är 10 meter? Hur lång är en minut? Låt eleverna diskutera gruppvis hur man kan mäta tid utan klocka (ex räkna 1001, 1002...). Låt dem gå iväg och komma tillbaka efter en minut. Vem kommer närmast? Eleverna jobbar sedan gruppvis och får ett aktivitetsblad i taget som de jobbar med. De ställer in resultaten på vattenrikesnurran. Samling och man går igenom åns naturvärde.

- **FRUKTPAUS**

- **Kåsmemory.** För att lära sig ett par vanliga växter i området tränar vi namnen genom att spela kåsmemory i två lag.

- **4 rep** alternativt **värderingsövning**

- Avslutning och enkel utvärdering.

Åk 6

- **Landskapets utveckling** Använd planscherna och berätta.

- **Hävning.** Eleverna får sortera djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Varje grupp bestämmer sig för ett gruppdjur som de lär sig mera om. Samt även se vilka indikatorarter de har och vad det säger om vattnet. Indikatorarter finns på bestämningsplanschen.

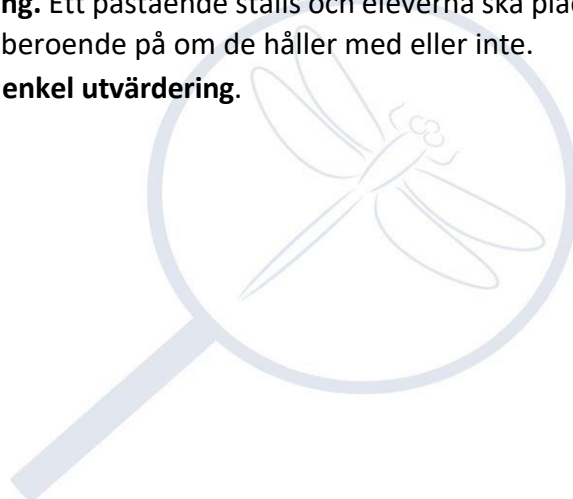
- **FRUKTPAUS**

- **Ekosystemtjänster** Vi jobbar med ekosystemtjänster med [vattenrikeblomman](#)? Om gruppen inte har jobbat med [vattenrikesnurran](#) kan man välja att göra det istället.

- **Naturvårdare för åk 6 och uppåt.** Eleverna jobbar gruppvis och får kort med djur som lever i och kring vatten. De ska gå runt i området och se hur miljön för det djuret är här, samt föreslå förbättringar.

- **Värderingsövning.** Ett påstående ställs och eleverna ska placera sig längs ett rep på olika ställen beroende på om de håller med eller inte.

- **Avslutning och enkel utvärdering.**

Åk 7-9, gy

- **Landskapets utveckling.** Använd planscherna och berätta.
- **Håvning.** Eleverna får sortera djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Samt även se vilka indikatorarter de har och diskutera vad detta kan betyda.
- FRUKTPAUS
- **Vattenrikesnunnan.** Om de redan har gjort vattenrikesnunnan så kan de göra **vattenrikeblomman** istället.
- **Mäta nitrat i damm och å.** Gå igenom hur en damm renar vatten med hjälp av planschen om detta. Varifrån kommer näringsämnen till ån och dammarna? Titta på planschen med kvävecykeln. Det finns två kit och två rör och beskrivningar i varje kit så fyra grupper kan jobba samtidigt. Låt dem mäta nitrat på olika ställen. Låt dem svara på uppgifterna på uppgiftsbladen. Medan dessa fyra grupper jobbar så kan övriga grupper jobba med naturvårdarkorten nedan.
- **Naturvårdare från åk 6 och uppåt.** Eleverna jobbar gruppvis och får kort med djur som lever i och kring vatten. De ska gå runt i området och se hur miljön för det djuret är här, samt föreslå förbättringar.
- **Promenad längs ån.** Om gruppen har svårt att fokusera så kan man alltid ta en promenad med gruppen längs ån.
- **Värderingsövning.** Ett påstående ställs och eleverna ska placera sig längs ett rep på olika ställen beroende på om de håller med eller inte.
- **Avslutning och enkel utvärdering.**

Särskola exempel

- **Allemansrätten.** Vad får man göra i naturen och vad får man inte göra. Utgå från planschen om allemansrätten
- **Håvning.** 20-40 min beroende på engagemang. Eleverna får sortera djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Det finns håvar, vannor och bestämningsmaterial.
- **Näringskedja.** 6 elever i varje grupp. Eleverna får varsin bild på ett djur eller växt som finns i eller kring dammen. De ska ställa sig i en ring så att de bildar en näringskedja. När de är klara så visar de en pedagog hur de har gjort.
- **FRUKTPAUS**
- **Kåsmemory.** För att lära sig ett par vanliga arter i området tränar vi namnen genom att spela memory med dem i två lag.
- **Promenad längs ån.**

SFI

- **Allemansrätten.** Vad får man göra i naturen och vad får man inte göra. Utgå från planschen om allemansrätten. Berätta att man kan beställa allemansrättsbroschyrer på olika språk.
- **Håvning.** 20-40 min beroende på engagemang. Eleverna får sortera djuren i växtätare, rovdjur och detritusätare. Det finns håvar, vannor och bestämningsmaterial.
- **Landskapets förändring.** Vi tittar på kartor över å-systemet och diskuterar hur landskapet har förändrats genom tiderna och varför. Hur var det att leva i Sverige för 200 år sedan?
- **Promenad längs ån med fikapaus.** Finns det tid så är det trevligt att göra upp en eld på en grillplats och göra pinnabröd. Det går enkelt att göra genom att bara ha med sig vetemjöl, bakpulver och vatten. Samt en skål att blanda det i och en slev. Ev färdig deg. Braständstickor. Det finns inte alltid ved på plats så det kan man behöva ha med sig också. Glöm inte kolla om det är eldningsförbud!